

Kazimierz Butelski*

DETAL KINETYCZNY

KINETIC DETAIL

Detal kinetyczny w architekturze jest implementacją zjawiska sztuki kinetycznej do architektury.

Słowa kluczowe: detal kinetyczny, sztuka kinetyczna, architekton, mobil, Naum Gabo, Alexander Calder, George Ricky, Bernard Khoury, Krzysztof Ingarden, Ned Khan

Idea of kinetic detail in architecture is an implementation of kinetic art to architecture.

Keywords: kinetic detail, kinetic art, architekton, mobil, Naum Gabo, Alexander Calder, George Ricky, Bernard Khoury, Krzysztof Ingarden, Ned Khan

Wydaje się, że współczesny detal architektoniczny jest coraz częściej kinetyczny w odróżnieniu od statycznego detalu modernistycznej architektury.

Koncepcje formalne architektury mają często swe źródło w innych dziedzinach sztuki. O roli, jaką spełnia w tym procesie rysunek, pisała Maria Misiągiewicz [1] twierdząc, że „rysunek jest sposobem wchodzenia w świat architektury”. Z kolei Piotr B. Gajewski [2] twierdził, iż „rysunki architektonów Kazimierza Malewicza przedstawiają modele, które prezentują architekturę”. Dalej twierdził zaś, iż „Malewicz... budował modele budowli niemożliwych do zbudowania i nieprzeznaczonych do budowy”. Dzięki malewiczowskim *Architektonom* powstały więc najbardziej architektoniczne rzeźby, które nadały formę wielu modernistycznym budynkom choć same w sobie budynkami nie były.

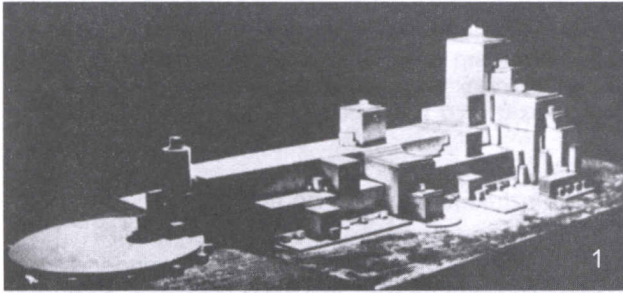
Przykładami takich „postmalewiczowskich” budowli może być willa Tugendhat w Brnie Ludwiga

Miesa van der Rohe z 1930 roku, Willa Hrabiny Łosiowej na Kamiennej Górze w Gdyni Zbigniew Kupca i Tadeusza Kossaka z 1936 roku czy też, Duinsmur Flats, Gregory Aina, w Los Angeles, z 1937 roku.

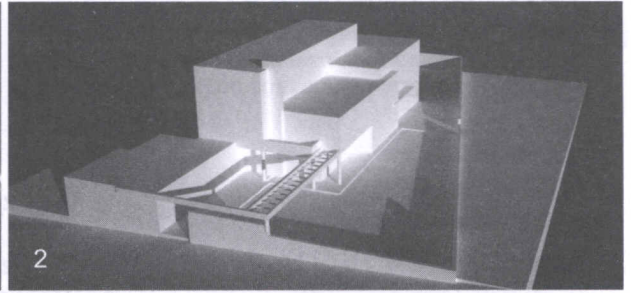
Prace plastyczne Kazimierza Malewicza [3] zwane *Architektonami*, na czele ze słynnym *Architektonem Alpha* z roku 1923 powstały blisko 90 lat temu. Rzeźbiarska koncepcja Malewicza powstała więc wcześniej niż architektoniczne obiekty modernistycznej architektury. Od czasu powstania *Architektonów* detal architektoniczny nie był już elementem dekoracji a horror vacui został zastąpiony poprzez relację kubicznych brył i abstrakcyjnych płaskich i pustych płaszczyzn. Do architektury idee te przeniknęły za pomocą szkół niemieckiego Bauhasu i radzieckiego Wkhutemas. Szkoły te zostały jednak zlikwidowane w pierwszej połowie lat 30. ubiegłego wieku i od tego momentu idea Malewicza żyła już samoistnie

* Butelski Kazimierz, dr inż. arch., Politechnika Krakowska, Wydział Architektury, Instytut Projektowania Architektonicznego.

1. *Architekton*, Kazimierz Malewicz, ok. 1921 roku, ze zbiorów MOMA New York / *Architekton*, Kazimierz Malewicz, 1921, MOMA collection New York 2. Willa hrabiny Magdaleny Łosiowej, Zbigniew Kupiec i Tadeusz Kossak, ulica Korzeniowskiego 7, Kamienna Góra Gdynia, 1936 rok, ze zbiorów Fundacji Pro Architectura / Countess Magdalena Łosiowa Villa, Zbigniew Kupiec, Tadeusz Kossak, Korzeniowskiego 7, Gdynia Kamienna Góra, 1936, Pro Architectura Foundation collection 3–6 *Three squares gyratory*, Georges Ricky, 1978, ze zbiorów Getty Foundation Los Angeles / *Three squares gyratory*, Georges Ricky, 1978, Getty Foundation collection 7. B018 Music Club, Bernard Khoury, 1998, Quarantina Beirut, ze zbiorów DW5 / B018 Music Club, Bernard Khoury, 1998, Quarantina Beirut, DW5 collection 8. B018 Music Club, Bernard Khoury, 1998, Quarantina Beirut, ze zbiorów DW5 / B018 Music Club, Bernard Khoury, 1998, Quarantina Beirut, DW5 collection

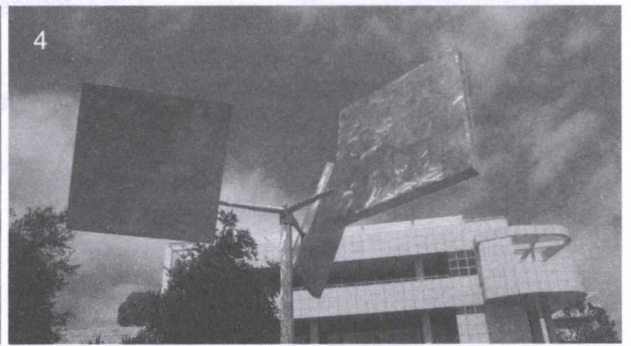
1

2

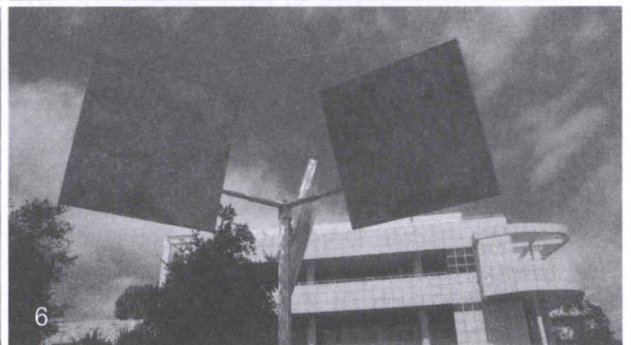
3

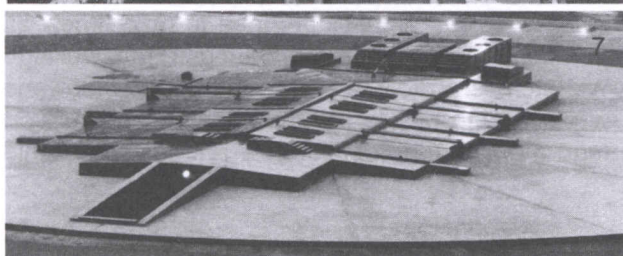
4

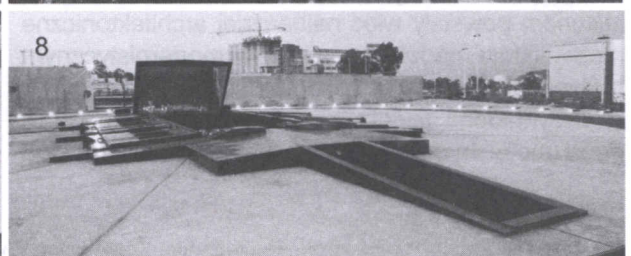
5

6

7

8

w architekturze, a jej zasady stosowane są do dzisiaj. W ciągu 80 lat idea ta przechodziła kolejne fazy rozwoju, była wielokrotnie powtarzana aż stała się swoistym standardem architektury odwołującej się do modernistycznych korzeni. Zależność pomiędzy sztuką a architekturą nie kończy się jednak na *Architektonach*, a wielokrotne iteracje tej samej idei powodować mogą jedynie znużenie. Sztuka XX wieku poszukując przełamania tej statycznej monotonii skierowała się ku zjawisku ruchu kreując nowy kierunek – sztukę kinetyczną.

Interesujący z architektonicznego punktu widzenia przełom w koncepcjach rzeźbiarskich ujawnił się w pracach Nauma Gabo, Alexandra Caldera i Georgea Riky. Zmotoryzowana *Stojąca Fala* Nauma Gabo powstała w latach 1919–1920 jest pierwszą oznaką pojawiającego się nowego kierunku odwołującego się do ruchu. Aleksander Calder tworząc około roku 1930 pierwsze „mobile” rzeźby poruszające się pod wpływem ruchu powietrza i temperatury stał się jednak prawdziwym prekursorem sztuki kinetycznej. Sztuka kinetyczna w pełni rozwinęła się jednak dopiero na przełomie lat 50. i 60. ubiegłego wieku [4]. Jednym z najpopularniejszych jej przedstawicieli był George Riky, który stworzył blisko 100 rzeźb kinetycznych. W 1985 roku zostały pokazane na retrospektywnej wystawie w South Band w Indianie w USA. Rzeźby te stanowią obecnie obowiązkowy punkt kolekcji większości najważniejszych muzeów sztuki współczesnej na świecie. Twórczość rzeźbiarska Rikyego to także zasługa wysokiej, jakości rozwiązań inżynierskich, umożliwiających poruszanie stworzonych z blachy nierdzewnej kubicznych kompozycji po wpływie siły wiatru.

W ostatnich latach idee sztuki kinetycznej przenikają do architektury. W efekcie powstają budynki o zmiennej formie. Dotyczy to już nie tylko pomocniczych elementów użytkowych takich jak drzwi, okna, windy, widownie itp., ale także głównych elementów budynku decydujących o jego formie, takich jak ściany zewnętrzne i dachy. „Koperta”, w której zawarty jest budynek utraciła, więc cechy stałości i może być poddawana przekształceniom. W konsekwencji detal to element pozwalający kształtować zmienność formy. Przykładem tego kierunku w myśleniu o detalu są m.in. prace Bernarda Khoury i Krzysztofa Ingardena. Zrealizowane projekty klubu B018 w Bejrucie (1998) czy Pawilonu Wyspiańskiego w Krakowie (2007) charakteryzują się detalem dynamicznym, którego źródło inspiracji odnaleźć można w rzeźbach kinetycznych. W podobnym kierunku zmiernają prace amerykańskiego artysty Neda Khana [5], który we współpracy z architektami Durig AG wykonał niezwykle fasadę Centrum Nauki Technorama w Szwajcarskim Winterthur [6] (2003). Ta stworzona z aluminiowych płytek struktura nie tylko porusza się na wietrze tworząc unikalne kompozycje, ale także generuje oryginalny dźwięk. Docenienie i zrozumienie tego rozwiązania wymaga, więc innych środków przekazu niż rysunek, który nie wprowadza już nas w świat współczesnej architektury.

Przytoczone przykłady pokazują, iż jedną z możliwych dróg rozwoju współczesnego detalu jest jego podporządkowanie ruchowi i zmienności. Ta kinetyczność może być uporządkowana z góry założonym efektem przekształceń jak w pracach Bernarda Khourego czy Krzysztofa Ingardena lub może być chaotyczna jak w przypadku prac Neda Khana.

PRZYPISY

[1] M. Misiągiewicz, *O prezentacji idei architektonicznej*, PK Kraków 2003, s. 22.

[2] P. Gajewski, *Zapisy myśli o przestrzeni*, PK Kraków 2001, s. 93.

[3] P. Curtis, *Sculpture 1900–1945: after Rodin*. Oxford University Press 1999, s. 188.

[4] S. Wilson, J. Lack, *The TATE guide to modern art terms*. Tate Publishing, London 2008, s. 112.

[5] www.nedkhan.com

[6] <http://www.youtube.com/watch?v=OWlhkvgg6MQ>

BIBLIOGRAFIA

Hays M. K., *Architecture Theory since 1968*, The MIT Press, New York 2000.

Killory Ch., Davids R., *Details in Contemporary Architecture*, Princeton Architectural Press, New York 2007.

Mather D., *An Aesthetic of Turbulence: The Works of Ned Kahn*, Sarai Reader 2006: Turbulence.

www.bernardkhoury.com

www.ingarden-egy.pl

Weston R., *Key Buildings of the 20 the Century*, Laurence King Publishing, New York 2010.